

Banyár József:

Háború közben

Mottó: "Az Egyesült Államokból jövök, és ott az embereknek az az érzésük, hogy az USA nem azért küldte csapatait az Öbölbe, mert Szaddám Huszein lerohanta Kuvaitot. Úgy érzik, hogy e mögött az irdatlan nagy felhajtás mögött valami más van. De az egyetlen magyarázat túlságosan sematikus: az Egyesült Államok nem tud létezni hadiipar nélkül."

Gábrriel Gárcia Marquez

Én is, mint annyian a világon, feszülten figyelem az Öböl-háború fejleményeit. S az egész kérdéskomplexum bennem is több kérdést vetett fel, illetve több gondolatsort indított el. Szeretném előre leszögezni, hogy nem vagyok sem katonai, sem politológiai szakember, s a Közel-Kelet zavaros ügyeit is csak mint átlag-újságolvasó ismerem. Így jelen írásommal sem ezekhez a szakkérdésekhez szeretnék hozzászólni, hanem egy általánosabb gondolati kontextusba szeretném helyezni a háború problémáját. Ennek megfelelően első kérdésem: Vajon két ország területi konfliktusáról van-e szó, vagy valami egészen másról? Vajon a probléma lényegében lokális vagy netán globális? Persze ezekre könnyű a válasz első körben, hiszen 30 ország vesz részt a háborúban, s a tét a világ olajvagyonának döntő része feletti rendelkezés. De ha tovább megyünk, sokkal nagyobb ívű strukturális problémákra bukkanunk. De mielőtt ezekre rátérnénk, nem érdektelen megnéznünk a közvetlen eseményeket, s a résztvevők feltételezhető motivációit. S persze mindjárt felvetődik, hogy kik a szereplők? Ugyanis mit jelent pl. az, hogy Amerika megtámadta Irakot? Mi, vagy ki az az Amerika? A hadsereg? A hadsereg vezetése? A 300 millió amerikai állampolgár? Nyilvánvaló, hogy nem. A továbbiakban ezért résztvevőkön mindazokat (csoportokat, szervezeteket, intézményeket) értem, akiknek valamilyen érdekük kapcsolódott a konfliktus kirobbantásához, s akik érdeküket különböző csatornákon hatékonyan kifejezésre tudták juttatni. Első megközelítésben ezért pl. Amerika elsősorban az amerikai üzleti, politikai és katonai elitet jelenti. Az első néhány nap eseményei alapján próbáljuk felderíteni a szereplők közvetlen motivációit. Kezdjük az Irak-ellenes koalíció résztvevőivel. A legtöbb ország kérdése (Kelet-Európa, Egyiptom, Marokkó) egyszerűen átlátható: függésük olyan erős a fejlett tőkés országoktól, hogy soha nem tudnak elég sok gesztust tenni nekik. De még így is, pl. Kelet-Európa esetében, lehet, hogy többről van szó. De erről majd később.

A katonailag leginkább elkötelezett fejlett országok (Amerika, Anglia, Franciaország) esetében sok jól átlátható motívum deríthető fel.

1. A modern ipar legfontosabb nyersanyaga – aminek hiánya már rövid távon is szinte az egész ipari civilizációt megbénítja – az olaj feletti rendelkezés kulcskérdés. Annyira, hogy a gardasági összeomlás fenyegetésével kell szembenézni, ha az olajcsap olyasvalakinek a kezében van, aki nem igazán törődik a fejlett világ szükségleteivel, sőt direkt szeretne neki "betenni" időről időre kicsit megszarolni. Az ilyen emberről azután nem csoda, ha kiderül, hogy a demokrácia első számú ellensége, s "gatyába rázása" az egész világ elemi érdeke.

2. Milliárd dollárokban mérhető a naponta bevetett és elpusztított haditechnika értéke. Ugyanezek a milliárdok közvetlen bevételeket jelentenek Amerika, Franciaország, Anglia, Németország stb. legnagyobb vállalatának. Sőt a közvetlen bevételeken kívül a hadiipar perspektívája is jobb lesz, távlatilag is lehet számítani a megrendelésekre, amelyek a "kommunista rezsimek" összeomlásával, s ezzel a "keletről jövő fenyegetés"-re való hivatkozás ellehetetlenülésével hirtelen bizonytalanná váltak. Szerencsére egy közelmúltbeli szövetséges képében új hatékony ellenséget sikerült találni. S ez a "találat" – véleményem szerint – sokkal jobb a hadiipari lobby szempontjából mint az első látásra tűnik, hisz végtére is egy 16 millió lakosú, közepesen fejlett ország nem helyettesítheti a több százmilliós keleti blokkot! Vagy mégis?

3. A múlt év végén Amerikában kezdődött kisebb mértékű recesszió hatékony keynesi ellenszere, a háborús megrendelések. S mivel a költségvetési hiány már több mint aggasztó, nem árt "bedobni" egy valódi háborút. Így Szaddam Husszeint, aki nem az első, és valószínűleg nem az utolsó diktátor, aki egy másik országot foglal el részben vagy egészben, abban a megtiszteltetésben részesült, hogy a fejlett világ úgy reagált tetteire, mintha valami teljesen új dolgot talált volna ki. (Pedig a nyolcvanas évek elején egy bizonyos Szaddam Husszeint megtámadta és részben elfoglalta egyik szomszédját, s ebben az egész fejlett világ támogatta őt.

Milyen érdekes is a világ! De hát Irán akkor már nem volt császárság, s így a demokráciára sokkal veszélyesebb volt, mint Irak, most viszont egy picurka császárságot szemelt ki magának Bagdad, s a Csillagok háborúján illemt tanult, s kikupálódott amerikaiak tudják, hogy azért ez már disznóság!)

4. Amerika különös buzgalommal vesz részt a háborúban. S ez a buzgalom az én szememben erősen plágiumgyanus. Bush ellopta Husszeint ötletét. Hiszen tényleg nem rossz dolog, ha az ember kezében tartja a világ olajcsapját, s időnként egy kicsit megszarolhatja azt. Miután a 70-es 80-as évek világgazdaságának története leírható az USA fokozatos térvészteseként, nem árt egy ilyen adu. Különben is hogyan jön ehhez Irak? A feladat Amerika-szintű. S a nyugat amúgy is elég hálátlan volt, hiszen nem értékelte eléggé, hogy az USA szinte belerokkant (no jó, ez azért egy kicsit túlzás!) abba, hogy megvédte őket a kommunizmustól, sőt még a fejére nőttek gazdaságilag!

5. Az első napok haditudósításai egészen más képet mutattak, mint a későbbieké. Akkor a fejlett technika elsöprő fölényéről, az ellenfél szinte azonnali, szinte teljes megsemmisítéséről szóltak a hírek. S hirtelen feltűntek a nagy nemzetközi vállalatok részvényeinek árfolyamai, s fellendült a forgalmuk, s a nagy befektetőcégek melyek az elmúlt évi nagy árfolyamcsökkenés idején alaposan beraktározták maguknak ezeket az értékpapírokat, most busás nyereséggel tudták továbbadni őket, pedig már majdnem rájuk "száradt" az "áru".

Biztosan lehetne még sorolni a motivációkat, az adatokat, de nem teszem, inkább nézzük meg a másik felet, s utána azt a bizonyos általános aspektust!

Irak motivációi teljes mélységükben még kevésbé láthatók át számomra, mint az Irak-ellenes koalícióéi, de nyilvánvaló, hogy Huszein célja túlmutat Irak területének és gazdasági potenciáljának növelésén. Huszein egy új Mohamedként, egy újkori bagdadi kalifátus alapítójaként egyesíteni szeretné a szétszórt egymással marakodó arab "törzseket", s egy új "szent háborúban" az élükre állni. Az új dzsihad is a hitetlenek ellen folya, akiket most időnként "imperialistáknak" is lehet nevezni. S ezzel el is érkeztünk a probléma általános vonzásaihoz, az olaj feletti rendelkezésen felüli globális aspektusokhoz. S ez már túlmutat Szaddam Husszeinen is, illetve az ő szerepe csak az "első fecske" szerepe. Magát ezt az általános problémát szokás "Észak-Dél" konfliktusnak is nevezni. Irak középkori eszközökkel próbálta megkezdeni a konfliktus megoldását, s ebben a (középkori eszközökben!) jó partnerre akadt a "fejlett világ"-ban, amely ugyanezen a szinten "vette fel a kesztyűt".

Az "Észak-Dél konfliktus" lényege, hogy az európai régió a valamikor a középkorban megszerzett civilizációs előnyét az újkorban a világ többi részének leigázására, egyoldalú függőségbe taszítására, kiszipolyozására használta. Az idők során Európa egy észak-amerikai "fiókot" létesített, illetve a távol-keleti régió saját civilizációs bázisán a nyugat egyenrangú partnerévé lépett elő. Az e század közepén, a nyílt függőség alól fölszabadult periféria azonban nem tudott számára kedvezőbb világméretű munkamegosztást kiharcolni, sőt függősége, s az ebből adódó lemaradása tovább fokozódott. A tömegmédiák fejlődésével a világméretűvé tágult demonstrációs hatás révén az elmaradottság tudata is megteremtődött, s így az elmaradottság maga sokkal nehezebben elviselhető. Erre a fejlett világ (Amerika vezetésével) a hivalkodóan világgá kürtölt pazarló fogyasztásával erősen rá is játszik. Különösen irritáló, hogy napjainkban is, ha összevetjük azt a termékáramot, ami a centrumból a perifériára, azzal ami innét a centrumba áramlik, akkor a centrum "jön ki" nyertesként. S ha összehasonlítjuk azokat az erőforrásokat, amiket a centrum egyértelműen elpazarol azokkal, amelyek a periféria legsúlyosabb gondjainak átgondolásához szükségesek, azt találjuk, hogy az előbbi többszöröse az utóbbinak.

Nem csoda, ha előbb-utóbb az Észak egy a barbárok által ostromolt Bizánc szerepében találja magát. S az ostrom ellen ugyebár a legcélszerűbb eszköz a fegyverkezés. Szaddam Husszein – véleményem szerint – az első "barbár törzsfőnök", s megleckéztetése példa értékű. Azt mutatja, hogy Észak is erőszakkal gondolja megoldhatónak a konfliktust. Ha a harmadik világban a későbbiekben mozgolódás, szervezkedés támadna, akkor az Irakban begyakorolt eszközök és módszerek gyorsan alkalmazhatóak lesznek. De meddig? Hiszen a Déliek sokkal többen vannak. S ez az út, melyen most az észak elindult a későbbiekben logikusan fogja felvetni a Dél legerősebb fegyverének, a nagy embertömegnek a likvidálását. S minél jobban belebonyolódik a világ ebbe a "megoldásba", annál kevésbé lesz lehetséges másik, annál többe kerül az egész. Az Észak erőforrásait a bombák gyártása fogja lekötni, azokat az erőforrásokat; melyeket a Dél fejlesztése révén a konfliktus kiküszöbölésére fordíthatna.

Úgy vélem azonban, hogy a kapitalizmus által kidolgozott egoista éthosz automatikusan a katonai megoldás felé mutat.

Akkor viszont mi a teendő?

1991. február 17.